

Sammenfatninger og avsluttende drøftinger

Tittelen på denne boka refererer til en dobbelthet som på ulike måter har kommet til syne i det empiriske materialet. Gjennom de foregående kapitlene har jeg lagt vekt på å synliggjøre kompleksiteten i deltakernes fortellinger om betydninger av kjønn, og jeg har vist konkret (jf. Orupabo, 2021) hvordan kvinner som er trenere i ulike situasjoner og kontekster kan oppleve å være både favorisert og annenrangs. I dette avsluttende kapitlet skal jeg sammenfatte de viktigste funnene i denne studien av kvinners fortellinger om sine erfaringer som trenere i norsk håndball. Forskningsdeltakernes forståelser av kjønn og perspektiver på kjønn har vært et gjennomgående tema i boka, og det vil også være det sentrale omdreiningspunktet i dette siste kapitlet. Først skal jeg sammenfatte hvilke forståelser av kjønn og kjønnsnormer som kommer til uttrykk i intervjuene (10.1). Deretter vil jeg drøfte hvordan kjønn kan få betydning i samspill med andre faktorer, med særlig vekt på alder, kropp og utdanning (10.2). Videre skal jeg skissere to ulike typer kampopplevelser og drøfte hva min studie kan antyde om omfang av negative opplevelser (10.3). Avslutningsvis vil jeg med utgangspunkt i en analysemodell som differensierer mellom ulike typer trenere, med vekt på deres ambisjoner, sammenfatte hvilke former for henholdsvis støtte og hindringer kvinner kan oppleve som trenere i norsk håndball (10.4).

10.1 Kjønnsnormer og kjønnsforskjeller

Utgangspunktet for intervjuene som denne boka bygger på, var deltakernes erfaringer som håndballtrenere og kvinner. Derfor handlet intervjuene rimeligvis mye om kjønn, både eksplisitt og implisitt. Når deltakerne reflekterte over sine erfaringer, ga de samtidig også ofte uttrykk for hvordan kjønn på ulike måter antas å komme til uttrykk og få betydning, og *antakelser om kjønnsforskjeller* gjennomsyret mange av intervjuene. Dette er i seg selv et interessant funn: I den norske konteksten har likestillingsidealer stor oppslutning, og en utbredt likestillingsideologi gjør at *kjønnslikhet* langt på vei oppfattes som et ideal. Dette innebærer samtidig at kjønnsforskjeller gjerne forstås som uønsket. Min studie viser imidlertid tydelig at forventninger om *kjønnslike* muligheter og antakelser om stabile kjønnsforskjeller, er i sirkulasjon side om side. Dette kan minne om det Messner (2009, 2011) omtaler som *myk essentialisme*. Begrepet viser til et spenningsforhold mellom på den ene siden liberale, feministiske ideer om like muligheter uavhengig av kjønn, og på den andre siden det han beskriver som «stubbornly persistent commitments to the idea of natural sex difference» (2011, s. 152). Messner argumenterer for at dette motsetningsforholdet er særlig problematisk innenfor barne- og ungdomsidretten, og bidrar til å opprettholde problematiske ideer om gitte kjønnsforskjeller. I fortsettelsen vil jeg peke på fem typer forventninger om kjønnsforskjeller som trer tydelig fram i intervjuene.

For det første er det tydelig at kvinner forventes å ta mer ansvar for relasjons- og emosjonsarbeid overfor spillere, enn menn. De forventes dessuten å være *gode* på den typen arbeid, og *bedre* enn menn. Disse forventningene ser ut til å komme fra både spillere, foreldre, andre trenere og dem selv, på litt ulike måter og i ulik grad (se også f.eks. Schlesinger & Weigelt-Schlesinger, 2013; Hovden, 2015; Augestad & Hemmestad, 2023). Flere av deltakerne snakker selv også varmt om at de legger mye arbeid i relasjons- og emosjonsarbeid, og ikke minst at det gir dem stor glede. Det er noe de setter pris på. Men ikke alle deltakerne er like villige til å påta seg ekstra relasjons- og emosjonsarbeid. Noen antyder at de ikke er interessert i den typen arbeid, og at det er urimelig eller urettferdig at dette forventes av kvinner i større grad enn menn. Andre gir uttrykk for at de rett og slett ikke er særlig gode på det. Alle er klar over denne typen forventninger til kvinner, men flere framstiller samtidig seg selv som en *annen type* kvinne. Her kan det sies å være et spenningsforhold

i empirien i den forstand at *forestillingene* om kjønn og relasjonskompetanse er sterkt framtreddende og entydige, mens kvinnene selv representerer langt mer variasjon, og flere framstiller seg selv som unntak og «avvik» fra denne kjønnsnormen.

En annen kjønnsforskjellig forventning som kommer tydelig til uttrykk i intervjuene, er at det forventes at gutter tåler tøff trening, tydelige tilbakemeldinger og direkte beskjeder bedre enn jenter. Jenter beskrives som mer masete, dillete, nærtagende, krevende og argumenterende enn gutter. Noen av deltakerne forteller at de foretrekker å trene gutter framfor jenter, nettopp fordi gutter antas å være enklere å forholde seg til. Dette kan også forstås som uttrykk for at de forventer at det krever mindre ekstraarbeid i form av relasjonsarbeid og oppfølging, å trene gutter enn jenter. Disse forventningene om kjønnsforskjeller blant spillere, nyanseres imidlertid på to måter i intervjuene: For det første indikerer mine funn at jenter som fra starten av har blitt vant med hard trening og tydelige beskjeder, tåler og håndterer dette helt fint – akkurat som gutter (forventes å gjøre). På tilsvarende måte som Messner (2009) argumenterer for at gutter *sosialiseres til* å tåle kjeft og røff behandling på idrettsarenaen, og at dette altså ikke er noe de «naturlig» tåler, men blir vant til å tåle, kan vi anta at også jenter kan sosialiseres til å tåle tøff trening. For det andre kommer det fram at jenter som vil satse, også liker hard trening og tydelige tilbakemeldinger, slik gutter antas å gjøre. På den måten knyttes forskjellene til spillernes ambisjoner heller enn til deres kjønn. Dette kan indikere at gutter som trener mest for gøy, og ikke for å satse, kanskje ikke egentlig liker tøff trening og røffe tilbakemeldinger. Kjønnstereotype forventninger kan med andre ord sies å ramme både jenter og gutter, men på ulik måte, med hensyn til hvordan de behandles og inkluderes, og hvilke muligheter de får.

For det tredje var det flere av dem som jeg intervjuet, som mente at det var kjønnsforskjeller knyttet til selvtillit: Kvinner ble generelt antatt å ha dårligere selvtillit enn menn, og dette ble nevnt som en sentral årsak til at kvinner slutter som trenere eller ikke når opp på høyt nivå. Flere mente at menn generelt har god selvtillit og derfor lettere tar på seg treneransvar uten å bekymre seg for om de er tilstrekkelig kvalifisert, eller for om de vil lykkes eller ikke. Lav selvtillit er et tema som også framheves som en hindring for kvinner i internasjonal forskning på kvinners erfaringer som trenere (f.eks. LaVoi & Dutove, 2012; Norman, 2010a, 2010b; Lewis et al., 2018; Fasting et

al., 2019). I min studie er det imidlertid *svært få* som plasserer seg selv inn i den etablerte historien om at kvinner har dårlig selvtillit. Det er egentlig bare én som eksplisitt snakker om at dette er en sentral utfordring for henne selv, mens en annen nevner sviktende selvtillit som forklaring på at hun synes det er vanskelig å «selge seg» som trener, selv om hun har høy formell kompetanse. Deltakerne i denne studien beskriver seg selv tvert imot gjennomgående som trygge og selvsikre som trenere, og framstår også slik i intervjuene. Den etablerte fortellingen og forventningen om kjønnsforskjeller knyttet til selvtillit kan derfor sies å *reproduseres som forestilling*, samtidig som den utfordres og tilbakevises i deltakernes fortellinger om seg selv.

En fjerde antakelse om kjønnsforskjeller er knyttet til at kvinner som trener lag på høyt nivå, er forventet å trene damelag. Dette ser ut til å være en delvis uttalt, men like fullt svært dominerende, forventning. I dette kan det sies å ligge en indirekte, grunnleggende oppfatning om at kvinner og menn er forskjellige typer trenere og ikke konkurrerer om samme type trenerjobber, som om de ikke konkurrerer i samme klasse. Menn kan riktignok trene både herre- og damelag på høyt nivå – og konkurrerer dermed om jobber i begge klasser – mens kvinner forventes kun å trene damelag på høyt nivå. Ettersom kvinneidrett og kvinnelag generelt har lavere status enn herreidrett og herrelag, er det nærliggende å argumentere for at forventningen om at kvinner kun skal trene damelag, impliserer at kvinner ikke anses som like gode trenere som menn. Sagt på en annen måte kan det se ut som om mannlige trenere representerer den umarkerte, nøytrale normen, mens kvinner representerer noe annet, et «avvik», og en egen type trener som (primært) egner seg for damelag. Enkelte av deltakerne i denne studien problematiserer disse kjønne forventningen og har selv gode erfaringer med å trene menn på relativt høyt nivå. Oppfatningen om at kvinner som ønsker å trene på høyt nivå må sikte seg inn mot damelag, er imidlertid svært dominerende, og den illustrerer tydelig inntrykket av at kvinner kan forstås som annenrangs trenere.

Den femte og siste forventning om kjønnsforskjeller har stor betydning for noen av deltakernes refleksjoner omkring egen framtid som trenere, og er knyttet til at foreldreskap forventes å få radikalt ulike betydninger for kvinner og menn. En side ved dette er at det er kvinner som går gravide. Men veien videre, det å *være* foreldre, det å være mor versus far, forventes å innebære helt ulike ting, helt ulike liv, for kvinner og menn. Flere forteller at de blir møtt med forventninger om at de *selvsagt* kommer til å slutte som trener når/hvis de får

barn. Dette må ses i sammenheng med at trenerarbeid innebærer mye reising og primært foregår utenfor ordinær arbeidstid, og som derfor ikke dekkes av velferdsordninger som barnehage og skole. Foreldreskap for trenere kan med andre ord reaktivisere tradisjonelle kjønnsroller. Enkelte deltakere har riktignok andre erfaringer og problematiserer disse forventningene, men også denne *forventningen* om tydelige kjønnsforskjeller framstår som svært sterk.

Det er viktig å minne om at fortellinger om kjønnsforskjeller formidler forestillinger og forventninger knyttet til *både* kvinner og menn. Jeg har kun intervjuet kvinner og har følgelig ikke empiri som kan belyse hvordan menn selv vurderer sin selvtilitt, hvilke tanker de gjør seg om relasjonsarbeid og hvilke opplevelser de har knyttet til foreldreskap, tidsbruk og arbeid som trener i norsk håndball. Nyere studier indikerer imidlertid, som nevnt tidligere, at også menn som er trenere – ikke overraskende – opplever stress og bekymring knyttet til tidsbruk og foreldreskap. I tillegg må menn som jobber med barn og unge, både i lønnet og frivillig arbeid, på ulike måter forholde seg til en økende oppmerksomhet og bekymring knyttet til seksuelle grenseoverskridelser og overgrep mot barn. Det offentlige søkelyset på dette, og menns frykt for å bli anklaget for å overskride grenser, kan gjøre det vanskeligere for menn å bygge relasjoner og vise omsorg overfor barn og unge. Kvinner står på sin side vanligvis friere til å bygge relasjoner og vise omsorg overfor både jenter og gutter, fordi det i liten grad forventes at kvinner utøver seksualisert, grenseoverskridende atferd. I dette ligger heteronormative forventninger som på tilsvarende måte kan gjøre at menns grenseoverskridelser overfor gutter, oftere går under radaren. Messner (2009) omtaler i sin studie (jf. kapittel 4.1) mannlige trenere som beskriver hvordan de forsøker å vise omsorg for spillerne sine på måter som ikke kan misforstås, eller anklages for å være grenseoverskridende, som for eksempel ved å klappe barna lett oppå hodet. Dette er den eneste formen for fysisk kontakt de tør å tillate seg. Noen av de mannlige trenerne som Messner intervjuet, fortalte at de var fortvilet over at de ikke kunne trøste spillere som selv tydelig ga uttrykk for at de trengte og ønsket trøst, særlig blant de yngste barna (s. 146–147). Menns ønsker om å unngå anklager om grenseoverskridelser kan være en mulig inngang til å forstå både hvorfor det er relativt få menn som trener yngre lag, og hvorfor menn, ifølge deltakerne i denne studien, i mindre grad enn kvinner påtar seg relasjonelt og emosjonelt arbeid overfor spillerne. Dersom jeg hadde intervjuet menn, ville de kanskje tegnet et helt annet bilde av sine egne opplevelser av

og erfaringer med relasjonelt og emosjonelt trenerarbeid, og det kunne belyst denne tematikken bedre. Det ligger for øvrig også en viktig dobbelthet her: Relasjonsarbeid kan forstås som, og oppleves som, en byrde, men kan også gi nærhet og vennskap som oppleves svært positivt, slik deltakerne i denne studien beskriver det. Hvis det er sånn at menn ikke forventes å gjøre det samme relasjonelle arbeidet, kan de sies å slippe unna ekstraarbeid. Men samtidig kan relasjonsarbeidet være mindre tilgjengelig for menn som er trenere, og de kan følgelig gå glipp av de positive sidene ved relasjonell nærhet til spillere, som deltakerne i studien beskriver. Både spillere og treneres alder spiller selvsagt også en helt avgjørende rolle for hvordan relasjonsarbeid og nærhet praktiseres og erfares.

En inngang til å forstå mye av det deltakerne forteller om sine erfaringer, kan være et skille mellom «kids-knowledge» og «sports-knowledge» som Messner (2009, s. 57–58) beskriver i sin studie av kjønn og trenerarbeid i barne- og ungdomsidretten, og som jeg omtalte i kapittel 4 (se også LaVoi & Dutove, 2012). Han viser at trenere for de yngste lagene først og fremst forventes å ha kunnskap om barn, mens idrettskompetanse har mindre betydning. Etter hvert som spillerne blir eldre forskyves forholdet mellom disse kunnskapsområdene, og når spillerne har blitt rundt 12 år er det først og fremst idrettskompetanse som vektlegges mens barnekompetanse tillegges liten betydning. Gjennom intervjuene mine kommer det tydelig fram at kvinner forventes å ha kunnskap om barn og antas dermed å være automatisk kvalifisert for å trene de yngste, samtidig som de ikke på samme måtes tilskrives/forventes å ha idrettskunnskap. Samtidig forventes menn automatisk å ha idrettskunnskap, men tilskrives/forventes ikke på samme måte å ha kunnskap om barn. Her flettes med andre ord kjønnsforskjellige forventninger knyttet til barn og omsorg sammen med kjønnsforskjellige forventninger knyttet til kunnskap og autoritet på idrettsfeltet.

Kategoriske framstillinger av kjønnsforskjellige forventninger er naturligvis forenklete og kan framstå karikerte. Det er flere som problematiserer denne typen forståelsesmåter blant kvinnene som jeg har intervjuet, men likevel er mønsteret veldig tydelig: Det er først og fremst kvinner som trener de yngste håndball-lagene, mens det første og fremst er menn som overtar som trenere etter hvert som spillerne blir eldre. Det er særlig to dimensjoner ved dette bildet som kan sies å være overraskende i en norsk kontekst: For det første har norsk kvinnehåndball sterke tradisjoner, og det er åpenbart

at mange kvinner har god idrettskompetanse innen norsk håndball. Dette kommer også tydelig fram gjennom mine intervjuer. Følgelig kan det være overraskende at det i så stor grad er menn som overtar som trenere når spillerne blir eldre, og som er trenere på toppnivå. For det andre har vi i Norge tilgjengelige velferdsgoder som muliggjør stor grad av kjønnslikestilling i forbindelse med foreldreskap. I tråd med dette viser forskning blant annet at mange fedre ønsker å etablere et nært og selvstendig forhold til sine barn, blant annet ved å benytte seg av sin del av foreldrepermisjonen (se f.eks. Kitterød & Halrynjo, 2019). Tidsbruksundersøkelser viser at fedre jobber mindre enn før og tilbringer mye tid sammen med sine barn. Følgelig er det mange menn i Norge i dag som har mye barnekompetanse. Samtidig indikerer forskning at tradisjonelle kjønnsroller fortsatt reproduseres i forbindelse med fødsel og omsorg for små barn: Studier viser at mor ofte vil være lengst mulig hjemme med barnet etter fødsel, og derfor gjerne tar ferie eller ulønnet permisjon samtidig som far tar ut sin del av foreldrepermisjonen (se Schou, 2019), og det framstår fortsatt «legitimt for fedre å tilpasse både permisjon og senere deltakelse hjemme til jobbens behov/krav» (Kitterød & Halrynjo, 2019, s. 82, med referanse til Halrynjo & Lyng, 2017; Kitterød & Halrynjo, 2017; Østbakken et al., 2018). Sett i lys av kvinners håndballkunnskap og menns barnekompetanse i den norske konteksten, kunne vi forvente en mer jevn kjønnsfordeling blant trenere i norsk håndball. Kjønnsstradisjonelle valg i forbindelse med fødsel kan imidlertid på den ene siden gjøre det vanskeligere for menn å etablere en selvstendig relasjon til sine barn helt fra starten. Samtidig kan dette bidra til å forsterke forventninger om at foreldreskap betyr *mer* eller får *andre* konsekvenser for mødre enn fedre, slik vi har sett tydelig i kvinners fortellinger om sine erfaringer som trenere.

10.2 Kjønn i samspill – en flerdimensjonal tilnærming

Presentasjonen og diskusjonen av det empiriske materialet gjennom kapitlene 5–9, har på ulike måter vist at en flerdimensjonal tilnærming til kjønn gir best tilgang til differensiert og presis kunnskap. Når deltakerne beskriver sine erfaringer med å være kvinne og trener, er det enkelte forhold som ser

ut til å virke *negativt* i samspill med kjønn, mens andre forhold kan se ut til å virke *positivt* og i noen grad veie opp for de ulempene som forbindes med å være kvinne og trener. I fortsettelsen skal jeg drøfte noen forhold som kan få betydning i samspill med kjønn, med særlig vekt på *alder, kropp og utdanning*.

Alder trer fram som en helt sentral dimensjon ved deltakernes fortellinger om sine erfaringer som trenere. Svært mange viser til både egne eller andres erfaringer og mener at kombinasjonen av å være ung og kvinne er den mest krevende for trenere. Flere mener at unge menn tilskrives en annen autoritet enn unge kvinner, og at de ikke møtes med skepsis og kritiske spørsmål fra foreldre eller andre i klubbene på samme måte. Derfor får de også flere muligheter som trenere. Flere nevner også at det er nettopp unge menn som ofte kommer inn og overtar som trenere når foreldretrenerne (oftest kvinner) trekker seg og overlater ansvaret til andre, når spillerne vanligvis er 12–13 år. Som motsetning til unge, utsatte kvinner, peker imidlertid flere av de eldste deltakerne på at det å være voksen gjør dem mindre utsatte som kvinne og trener. Flere gir uttrykk for at negative kommentarer preller av på dem på grunn av deres alder. Alder ser med andre ord ut til å kunne få betydning på flere ulike måter. Flere av deltakerne forteller dessuten at de ble løftet fram og tatt godt vare på da de var unge trenere, både av egne fedre og av voksne menn med ansvar i klubben der de spilte som ungdommer. Noen mener at håndballforbundet ønsker å løfte fram kvinner som trenere, og at unge kvinner derfor kan få fordeler nettopp som kvinner. Dette gjør at unge kvinner i noen tilfeller kan få muligheter som unge menn ikke får, for eksempel anledning til å ta trenerkurs på høyt nivå. Bildet er med andre ord sammensatt. Kjønn og alder kan dessuten også spille sammen med klubben, lagets og foreldrenes ambisjoner: Jo høyere ambisjoner laget (og foreldrene) har, desto mindre sannsynlig ser det ut til å være at unge kvinner får tilbud om å bli trener, og desto mer utsatt vil treneren være for kritikk. Høye ambisjoner fra klubb og foreldre kan med andre ord forsterke unge kvinners utsatthet og sårbarhet som trenere. Flere av deltakerne peker imidlertid på at alder kan være en utsatthetsfaktor uavhengig av kjønn, og at også unge menn kan være sårbare som trenere fordi ung alder kan svekke deres autoritet.

En annen side ved trenerarbeid og alder, som bør ses i sammenheng med kjønnsnormer diskutert i forrige delkapittel, er knyttet til hvem som rekrutteres som trenere. Som vi har sett tidligere, er det sterke forventninger om at kvinner som er trenere kommer til å slutte som trenere hvis de får barn. Den

gjennomsnittlige alderen for førstegangsfødende i Norge er imidlertid relativt høy, i 2021 var den 30,1 år⁵⁰. Til sammenligning var den i 1967 23,1 år⁵¹. Unge kvinner kan med andre ord være trenere i flere år *før* de eventuelt får barn. Følgelig kan det tenkes at unge kvinner i alderen 18–30 år er en ubrukt trenerressurs innen norsk håndball. Kan det være sånn at unge kvinner vegrer seg for å bli trenere, fordi de vet eller tror at de som unge og kvinner vil være særlig sårbare og utsatte for kritikk, nettopp slik flere av deltakerne i denne studien forteller om? Eller er unge kvinner kanskje rett og slett opptatt med andre ting og ikke interessert i å bruke tiden sin på å være trener?

En annen dimensjon ved kjønn som flere framhever som utfordrende, er knyttet til kropp og fysiske forhold, og mer konkret høyde og stemme. Det kan være nærliggende å se dette som en side ved å være kvinne, og ikke som en selvstendig faktor. Men selv om kvinner i gjennomsnitt er lavere enn menn, og i gjennomsnitt har en stemme som ikke bærer like godt som stemmen til mange menn, er det naturligvis også mange kvinner som er høyere enn menn, noen kvinner har stemmer som bærer godt og noen menn har stemmer som ikke bærer godt. Som Cooky og Messner (2018) minner om, er det viktig å ikke framstille gjennomsnittlige kjønnsforskjeller som kategoriske kjønnsforskjeller. Derfor kan det være relevant å framheve fysiske forhold som en særskilt dimensjon som spiller sammen med kjønn, ikke som et gitt forhold ved kjønn. Noen av deltakerne i min studie, som selv ikke er spesielt høye, forteller at egen høyde kan oppleves som en utfordring, først og fremst i kampsituasjon. For å kompensere for sin høyde er det et par stykker som forteller at de noen ganger står oppå benken under kamp, for å få bedre oversikt og for å høres bedre. Dette gjelder særlig dersom en mannlig trener på motstanderlaget er fysisk stor og bruker sin store kropp til å ta mye plass og rope høyt og mye. Kroppsstørrelse og stemme hører riktignok ikke nødvendigvis sammen. Lave personer kan ha stemme som bærer godt, mens høye personer ikke nødvendigvis har høy stemme. I min studie flettes imidlertid kropp og stemme i stor grad sammen. Samtidig har fortellingene om kropp vanligvis en komparativ dimensjon: Egen størrelse og stemme oppleves som en utfordring i møte med, og sammenlignet med, dommere eller trenere som er menn med større

50 Økt fruktbarhet for første gang på 12 år (ssb.no).

51 <https://www.fhi.no/op/mfr/femti-ar-med-fodsler-i-norge/>

kropper. En stor kropp framstår som en ressurs som menn i større grad enn kvinner har tilgang til, og som menn kan velge å bruke på måter som hindrer eller begrenser kvinner i deres utøvelse av sitt trenerarbeid. Dette framstår imidlertid som en *mulighet* som fysiske store menn har, men som ikke alle benytter seg av. Et interessant spørsmål som jeg ikke har empirisk grunnlag for å svare på, er om menn som er lave, opplever egen kroppsstørrelse som en utfordring på lignende måte som det mine deltakere beskriver, eller om det er nettopp *kombinasjonen* av å være kvinne og å ikke være høy, som skaper de utfordringene som beskrives i mine data.

En tredje faktor som har betydning for deltakernes fortellinger om sine erfaringer, er deres utdanning og yrke. Da jeg rekrutterte deltakere til denne studien, var jeg opptatt av å finne fram til kvinner fra ulike deler av landet med både brei erfaring og med trenererfaring fra relativt høyt nivå. Yrke eller utdanning var ikke del av mine rekrutteringskriterier, og jeg visste ikke noe om deltakerne på dette området før intervjuene. Etter hvert som jeg gjorde stadig flere intervjuer, ble jeg imidlertid oppmerksom på at de fleste jeg hadde funnet fram til, hadde høy utdanning. Blant mine forskningsdeltakere hadde 18 av 20 høyere utdanning, flere på masternivå, og flere jobbet innen utdanningssektoren (jf. kapittel 3.4). Flere av deltakerne med pedagogisk utdanning pekte på at deres utdanningsbakgrunn og yrkeserfaring gjorde dem trygge i rollen som trener, både overfor spillere og (kravstore) foreldre. De var trygge på formidling og instruksjoner, de var flinke til å lede grupper, og de hadde erfaring med å kommunisere med foreldre om forventninger, skuffelser og utfordringer knyttet til deres barn. Noen slo kort og godt fast at «jeg kan dette». Det å være trener falt dem naturlig og var enkelt for dem. Et par andre, som ikke hadde pedagogisk kompetanse, fortalte også at de hadde yrkeserfaring og en form for akademisk selvtillit som gjorde at de følte seg kompetente og trygge som trenere. Høy utdanning gir naturligvis ikke automatisk verken trenerkompetanse eller god selvtillit. Intervjuene indikerer imidlertid tydelig at relevant utdanning og/eller yrkeserfaring gir deltakerne en form for autoritet og selsikkerhet i trenerrollen, og det kan se ut som om dette nærmest eliminerer den dårlige selvtilliten som kvinner forventes å ha, ifølge kjønnsstereotype fortellinger. Andre studier, som riktignok har satt søkelys på trenere på høyt nivå, viser også at mange kvinner som er trenere, har høy utdanning (f.eks. Fasting et al., 2017; Chroni et al., 2018, s. 10). Noen indikerer at kvinner som er trenere, har gjennomsnittlig høyere utdanning og

mer egen erfaring som eliteutøvere enn menn som er trenere, noe som kan støtte opp om deres posisjon som trenere (LaVoi & Dutove, 2012, s. 22–23) og styrke deres selvtillit (jf. Sisjord et al., 2021, s. 560).

Det er ytterligere tre faktorer som det kunne være relevant å drøfte, men som jeg ikke har anledning til å diskutere nærmere, delvis av forskningsetiske hensyn og delvis fordi jeg ikke har empirisk grunnlag for det. *For det første* indikerer mine data at deltakernes egen spillererfaring kan ha betydning for deres autoritet og selvtillit som trenere, og at dette kan kompensere for manglende autoritet og selvtillit som gjerne knyttes til kvinnelige trenere (jf. også Sisjord et al., 2021). Fire av deltakerne i min studie har spillererfaring på høyt nivå, og i intervjuene med særlig tre av disse skinner det tydelig gjennom at de *kan* håndball, og at de både erfarer og forventer at omgivelsene vet og forholder seg til dette. De samme deltakerne er imidlertid også voksne, og den autoriteten og selvsikkerheten som de utstråler som trenere, kan også forstås i lys av deres alder. *For det andre* skulle jeg gjerne diskutert mulige betydninger av etnisk bakgrunn, i sammenheng med kjønn, slik for eksempel LaVoi og Dutove (2012) etterlyser. To av forskningsdeltakerne er født utenfor Norge. Av hensyn til deres anonymitet kan jeg imidlertid ikke diskutere verken hudfarge eller etnisitet noe nærmere. Jeg vil imidlertid nevne at begge disse gir uttrykk for at de har fått mange muligheter som trenere i sine klubber. Én av dem kommenterer selv at hun mener hun som både «utlending» (hennes egen term) og kvinne har fått veldig god oppfølging og støtte. *For det tredje* ville det vært interessant å drøfte mulige betydninger av seksuell orientering for kvinners erfaringer som trenere. Tidligere studier har antydnet at det kan være en fordel for kvinner som er trenere, å være singel og/eller ikke ha barn (jf. LaVoi & Dutove, 2012; Augestad & Hemmestad, 2023), og i min studie framstår foreldreskap og frihet til å disponere egen tid som et sentralt tema. Det er en av deltakerne som selv nevner at hun er gift med en dame, og som sier at dette har vært en fordel for henne som trener, nettopp fordi det har gjort henne fleksibel. Ytterligere to stykker sier eksplisitt at det er en fordel for dem at de bor alene, fordi det gjør det mulig for dem å jobbe mye og på kveldstid, og eventuelt takke ja til et jobbtilbud som gjør det nødvendig å flytte. Men ettersom seksuell orientering ikke var et eksplisitt tema i intervjuene, har jeg ikke kunnskap om disse eller andre deltakerne på dette området. Det er imidlertid verdt å peke på at forbindelsene mellom seksuell orientering og foreldreskap trolig er i endring: Mens de eldste, skeive kvinnene i Norge ofte

hadde barn fra tidligere heteroseksuelt ekteskap, er det mitt inntrykk at det var utbredt i den neste generasjonen av skeive kvinner (født på 1960-tallet og begynnelsen av 70-tallet) å velge bort foreldreskap. Dagens unge voksne skeive velger imidlertid i langt større grad å få barn i ulike familiekonstellasjoner. Seksuell orientering er derfor trolig, i alle fall for kvinner, i ferd med å få mindre betydning for om man har barn eller ikke, og dermed også for om man er fleksibel og står fritt til – eller forventes av andre – å kunne forfølge sine trenerambisjoner. På den annen side er det nærliggende å forvente at likekjønnede relasjoner ikke formes av tradisjonelle kjønnsnormer på samme måte som heteroseksuelle relasjoner, for eksempel knyttet til tidsprioriteringer og kjønnsroller i hjemmet. Hjemskaping (Aarseth, 2011) og forhandlinger om arbeidsfordeling kan med andre ord formes på andre måter i likekjønnede par enn i heteroseksuelle parforhold, slik at seksuell orientering fortsatt kan antas å ha betydning for hvordan foreldreskap og familieliv spiller inn på kvinners trenerambisjoner, frihet og trenermuligheter. Å leve skeivt kan kort og godt tenkes å ha positiv betydning. På den andre side kan homonegative holdninger potensielt ha negativ betydning for skeive treneres muligheter.

10.3 Kjipe kampopplevelser – i hvilket omfang?

Den gjennomgående tonen i intervjuene mine er i stor grad preget av engasjement, begeistring og fortellinger om positive opplevelser. De mange positive fortellingene kan forstås som en type begrunnelse, overfor både seg selv og meg, for at de velger å investere så mye tid og krefter i trenerarbeid. Vektleggingen av positive erfaringer kan også tolkes som et forsøk på å argumentere mot tenkte antakelser, fra meg og andre, om at kvinner som er trenere, opplever mye negativt og lite anerkjennelse. Samtidig kan begeistring og fortellinger om tilhørighet, anerkjennelse og positive erfaringer forstås kort og godt som fortellinger om nettopp dette. Ved siden av de mange positive fortellingene fortalte imidlertid flere av deltakerne også om frustrerende erfaringer, og det var særlig ett tema som trådte fram, nemlig negative opplevelser i kampsituasjoner. For å få en bedre forståelse av hvordan disse ulike erfaringene står i forhold til hverandre, skal jeg i fortsettelsen beskrive to helt

ulike *typer* kampopplevelser. Disse to typene refererer ikke til to isolerte, konkrete situasjoner, men beskrives på bakgrunn av alle intervjuene. Hensikten er å skissere hvordan en kamp kan oppleves, dersom man *klumper sammen* og legger flere negative opplevelser oppå hverandre, versus hvordan en kamp kan oppleves dersom man legger positive opplevelser sammen.

En kampopplevelse handler om hva som skjer både før, under og etter kamp. *Den kjipe kampopplevelsen* innebærer at man først *ikke* blir gjenkjent som trener av trener(e) på motstanderlaget eller av dommerne, før kampstart. Man blir sett som og *lest* som flaskefyller, og antatt å være en som «bare» skal hjelpe til. Ofte kan dette oppleves som en beklagelig misforståelse, men enkelte ganger kan man få inntrykk av at treneren på motstanderlaget *med overlegg* «tar feil» og «glemmer» å hilse på deg. Mange rister av seg misforståelsen og «feil-lesningen» med et skuldertrekk og litt oppgitthet, og ler av at den mannlige foreldrekontakten/flaskefylleren eller assistenttreneren stadig blir tatt for å være hovedtreneren. Også menn som er med for å hjelpe til, og blir tatt for å være hovedtrener, legger merke til og kommenterer at dette skjer. Når det skjer flere ganger, at man ikke blir *gjenkjent* som trener umiddelbart og på samme måte som mannlige trenere, kan man etter hvert bli lei, såret, frustrert, irritert eller sint. Underveis i kampen består den kjipe kampopplevelsen av at man får mer tilsnakk av dommeren enn den mannlige treneren for motstanderlaget, eller at man rett og slett blir skjelt ut av dommeren som vil ha seg frabedt kommentarer eller klager fra en kvinnelig trener. Den mannlige treneren for det andre laget kan også komme med nedsettende kommentarer som henspiller på at man er kvinne, inkludert trakasserende eller sexistiske kommentarer, under kampen. Etter kampen består den kjipe kampopplevelsen av at dommeren fortsatt ytrer seg kritisk til deg som trener, og er misfornøyd med din oppførsel, eller at den mannlige treneren for motstanderlaget kommer med kritiske kommentarer til hvordan du har ledet laget. I verste fall kan man bli skjelt ut av den andre treneren for å ikke ha hatt «kontroll» på spillerne under kampen, eller for å ha gjort andre ting feil. Den mannlige treneren til motstanderne kan også være særlig sur og gretten etter kamp, dersom laget hans har tapt, og ikke villig til å takke for kampen på en høflig måte. Kroppsspråket hans indikerer at han misliker særlig å tape for lag som trenes av en kvinne. Den kjipe kampopplevelsen kan også inneholde å bli skjelt ut etter kampen av en far som er misfornøyd med hvordan du har disponert laget, og da særlig dersom hans eget barn ikke har fått spille nok

eller på riktig sted, ut fra fars vurdering. Mellom linjene kan denne kritikken også handle om at far mener du som kvinne ikke er kompetent til å lede laget til hans barn. Den kjipe kampopplevelsen er knyttet til mannlige aktører og forekommer først og fremst i kamper der spillerne er 13–14 år eller eldre, det vil si når menn er i flertall blant trenerne.

Dersom jeg *klumper sammen* andre fortellinger, kan jeg tegne opp et bilde av en helt annen type kampopplevelse. *Den positive kampopplevelsen* kjennetegnes av at man blir *gjenkjent* som trener før kamp og møtt med en åpen og hyggelig holdning. Dommere og mannlige trenere for andre lag er hyggelige, kanskje ekstra hyggelige mot deg som kvinnelig trener, og stiller interesserte spørsmål om hvordan det går med laget ditt og hvilke planer du har som trener. Underveis i kampen er den positive kampopplevelsen preget av likebehandling, det vil si at både dommerne og den mannlige treneren på motstanderlaget behandler deg rettferdig og uten å gjøre noe nummer ut av at du er kvinne. Noen dommere er kanskje litt ekstra greie med deg som kvinnelig trener. Etter kampen kjennetegnes den positive kampopplevelsen av god tone og gjerne også med skryt og anerkjennelse, især dersom laget ditt har vunnet kampen.

Den kjipe kampopplevelsen gir et ganske massivt inntrykk når jeg har klumpet sammen fortellinger om negative erfaringer og presenterer det slik jeg har gjort her. Hvis man jevnlig opplever én eller flere av disse negative tingene, og eventuelt flere i samme kamp, er det ikke overraskende hvis man får lyst til å slutte som trener. Det er imidlertid bare noen få av deltakerne som konkret forteller at denne typen opplevelser har vært en «kritisk hendelse» som har fått dem til å vurdere å slutte som trener. Noen forteller riktignok om andre kvinner, oftest unge kvinner, som har sluttet som trenere på grunn av kjipe kampepplevelser. Basert på intervjuene er det grunn til å anta at jeg ville fått høre mer om kjipe kampopplevelser, og om flere «kritiske hendelser», dersom jeg hadde intervjuet flere unge trenere, og kanskje også hvis jeg hadde intervjuet flere trenere som hadde sluttet. De fleste deltakerne legger imidlertid vekt på alle de positive opplevelsene knyttet til å være trener, særlig samhandling med spillere og med-trenere, men også positive kampopplevelser, som begrunnelser for å fortsette som trenere.

En sentral problemstilling i forlengelsen av beskrivelsen av den kjipe kampopplevelsen, er hvordan vi skal forstå forholdet mellom forekomst og omfang. Mitt utgangspunkt er et kvalitativt intervjumateriale som ikke gir

grunnlag for å si noe om *omfanget* av negative erfaringer. Jeg kan vise empirisk at omtrent alle deltakerne forteller om negative erfaringer, men jeg vet ikke hvor ofte det skjer, eller hvor mange ganger de har opplevd det. Mitt inntrykk er at det skjer ganske jevnlig at de blir tatt for å være flaskefyller eller foreldrekontakt, og at de ikke blir gjenkjent som hovedtrener. Erfaringene av å bli skjelt ut av dommere, foreldre eller mannlige trenere, framstår mer som unntakene, selv om flere også forteller om dette. Det er ingen som forteller at de har blitt skjelt ut av en kvinnelig dommer eller trener, men i fortellingene om vanskelige konflikter med foreldre, er også mødre involvert. Det er imidlertid flere spørsmål som melder seg knyttet til forholdet mellom forekomst og omfang. For det første er det verdt å spørre om det er *vanlig* at mannlige dommere eller trenere oppfører seg dårlig overfor kvinnelige trenere eller skjeller dem ut? Omtrent alle deltakerne i min studie understreker, og er oppfatt av å framheve, at de treffer veldig mange hyggelige folk som trenere i norsk håndball. Det vanligste ser ut til å være at folk flest, inkludert mannlige trenere og dommere, er hyggelige. I noen av intervjuene framgår det at det er noen helt konkrete fedre, dommere eller mannlige trenere som gjentatte ganger har behandlet dem dårlig og nedlatende. Disse mennene har gjerne rykte på seg for å «være sånn»; «alle vet hvordan han er». Ut fra intervjuene kan det med andre ord se ut som om det er noen konkrete menn som står for hovedparten av de mest negative erfaringene. Et annet spørsmål er hvordan «folk flest» og «menn flest» reagerer når en kvinne som er trener, blir oversett av andre trenere, eller blir dårlig behandlet av en far eller mannlige dommer eller trener. Flere av deltakerne som forteller om slike hendelser, forteller samtidig at andre har reagert og i noen tilfeller har grepet direkte inn i situasjonen. Min fortolkning er at støtte og inngripen fra andre har bidratt til at denne typen hendelser har fått begrenset *betydning*, i den forstand at svært få forteller at konkrete negative hendelser har fått dem til å vurdere om de skal slutte som trenere. Det er rimelig å anta at det kan få langt større, negativ betydning for den enkelte trener, dersom hun blir stående alene og ikke opplever støtte i møte med utskjelling og urimelig kritikk med sexistiske undertoner. Følgelig vil det være viktig å sikre at kvinner som er trenere, får støtte som gjør at negative erfaringer ikke får avgjørende negativ betydning for deres motivasjon for, og glede over, å være trener.

10.4 Oppsummerende analyse: støtte og hindringer

Forskningen på kvinners erfaringer som trenere har, som nevnt tidligere, i stor grad satt søkelys på erfaringer blant kvinner på toppnivå, gjerne landslagstrenerne eller andre profesjonelle trenere. Disse studiene har i stor grad – ikke unaturlig – lagt vekt på hvilke *hindringer* kvinner møter på sin vei mot toppen som trenere, samt hva som fungerer som *støtte og hjelp* for dem på denne veien (se f.eks. LaVoi & Dutove, 2012; Cunningham et al., 2019; Sisjord et al., 2021). I den forbindelse har metaforer som «glasstak» og «labyrint» vært brukt for å beskrive først og fremst de hindringene kvinner møter på vei mot toppen. I kapittel 4 argumenterte jeg, i likhet med LaVoi og Dutove (2012), for at labyrint-metaforen framstår som mer dynamisk og relevant for å beskrive kompleksiteten i barrierene – og spillet mellom disse – som kvinner kan møte når de søker seg mot trenerjobber på toppnivå (LaVoi & Dutove, 2012, s. 25; se også Sisjord et al., 2021). Jeg har dessuten argumentert for at labyrint-metaforen også åpner for å inkludere faktorer som kan *støtte* kvinner som søker seg mot trenerposisjoner på toppnivå, og på den måten kan bidra til å tegne et mer presist og komplett bilde av kvinners erfaringer.

En svakhet ved både glasstak- og labyrint-metaforen, er at begge forutsetter at kvinnene som studeres er på vei, eller ønsker seg, *oppover* og *framover*. Det samme gjenspeiles i vektleggingen av barrierer, altså det som hindrer kvinner i å komme seg opp og fram. Sett i lys av at studier hovedsakelig har satt søkelys på kvinners vei mot topp trenerposisjoner, er denne vektlegging av framdrift naturlig. Min studie undersøker imidlertid kvinners erfaringer som trenere på ulike nivåer, og blant dem jeg har intervjuet er det ikke alle som er på vei framover. I presentasjonen av deltakerne (kapittel 3.4) oppga jeg – selv om det ikke er helt enkelt å trekke opp tydelige linjer mellom dem – at 8 av 20 kan karakteriseres som «ambisiøse». Disse kan sies å ønske seg *oppover* og *framover* som trenere. Følgelig er det relevant å undersøke hva som støtter og løfter dem fram, og hvilke hindringer de møter. De øvrige 12 deltakerne i denne studien er, eller har inntil nylig vært, det som kan kalles «breddetrenerne». Men det er store variasjoner i denne gruppa. Et par av dem er ganske ambisiøse som trenere for yngre, aldersbestemte lag, men disse ga ikke på samme måte uttrykk for trenerambisjoner på egne vegne, som de åtte jeg har valgt å kategorisere som «ambisiøse». For breddetrenernes del er ikke målet å komme seg oppover eller framover. Det er derfor mer relevant å sette

søkelys på hva som bidrar til at de trives og har lyst til å *fortsette* som trenere, og på hva de opplever som utfordrende og som gjør at de får lyst til å slutte.

På grunnlag av de vesentlige forskjellene mellom på den ene siden ambisiøse trenere som vil oppover og framover i sin trenerkarriere, og på den andre siden breddetrenere som først og fremst er opptatt av å trives og oppleve glede over å være trenere, har jeg valgt å sammenfatte mine funn i en modell som differensierer mellom to typer trenere. Dersom jeg først og fremst hadde satt søkelys på hva som støtter opp om, og hva som hindrer kvinner i å komme videre og å nå oppover som trenere, ville breddetrenernes erfaringer i stor grad falt utenfor. Med utgangspunkt i modellen under (jf. kapittel 3.5), er det mulig å synliggjøre både likheter og forskjeller mellom erfaringene til breddetrenere og ambisiøse trenere:

Tabell 10.1

Analysemodell

	Støtte	Hindringer
Fortsette oppover , ønsker <i>muligheter</i> på toppnivå	Samspill mellom ulike nivåer Samspill mellom ulike faktorer	Samspill mellom ulike nivåer Samspill mellom ulike faktorer
Fortsette videre , ønsker <i>trivsel</i> som breddetrener	Samspill mellom ulike nivåer Samspill mellom ulike faktorer	Samspill mellom ulike nivåer Samspill mellom ulike faktorer

Den øverste raden i min modell tilsvarer i stor grad den tilnærmingen vi finner i studier som undersøker hva som støtter eller hindrer kvinners muligheter for å oppnå sine ambisjoner om å bli trenere på høyt nivå (jf. kapittel 4.1). Her er labyrinth-metaforen nyttig for å forstå kvinners vei mot sine mål. Den nederste raden setter derimot søkelys på hva som henholdsvis støtter opp om og hindrer at trenere på breddenivå trives og har lyst til å fortsette som trenere. Det kan innvendes at trivsel kan ha stor betydning for om man ønsker å søke seg oppover i trenerhierarkiet, og at det følgelig er kunstig å trekke opp et skille slik jeg har gjort. Det vil være mye overlapp mellom hva de to ulike trenertypene opplever som henholdsvis støttfunksjoner og hindringer. Denne modellen vektlegger imidlertid de ulike trenernes *bevegelsesretning* og vektlegger ikke bare hvordan de opplever sin situasjon der de er, men også hvordan de ser for seg framtiden. På den måten søker jeg å inkludere en prosessuell dimensjon, slik Vogt (2020)

etterspør og argumenterer for i sine diskusjoner av interseksjonalitetsbegrepet. Jeg skiller derfor mellom de trenerne som ikke først og fremst er på vei noe sted, men som søker trivsel, mening og glede der de er, og på den andre siden de som altså er på vei oppover og framover i sin trenerkarriere. Selv om intervjuene ble gjort på ett konkret tidspunkt i deltakernes liv, søker modellen å fange opp noe av det dynamiske og bevegelige som ligger i deltakernes fortellinger om hvor de kommer fra, hvor de er, og hvor de ønsker seg som trenere. I Tabell 10.2 bruker jeg analysemodellen som er presentert over (og i kapittel 3.5), til å sammenfatte studiens funn med vekt på ulike forståelser av kjønn (jf. kapittel 10.1), hvordan kjønn kan virke sammen med andre forhold/faktorer (10.2), samt hvordan ulike typer kampopplevelser kan oppleves og få betydning (10.3).

Tabell 10.2

Sammenfatning av funn

	Støtte	Hindringer
Ambisjose trenere: Fortsette oppover, ønsker muligheter på toppnivå	<ul style="list-style-type: none"> • positive kampopplevelser • spillererfaring på høyt nivå = autoritet og anerkjennelse • konkurransedriv/vinnervilje • støtte som kvinne <ul style="list-style-type: none"> ▪ kjønnskvoltering på kurs ▪ får ta kurs raskere enn menn ▪ får tilbud og muligheter fordi det er ønskelig på politisk nivå å løfte fram kvinner • støtte fra menn med autoritet som vil løfte fram kvinner • nettverk med innflytelse • trenerutdanning • utdanning og yrke som gir selv-tillit og trygghet • har ikke barn, gir frihet til å disponere tiden selv • kjønn og alder: <ul style="list-style-type: none"> ▪ unge kvinner blir løftet fram ▪ voksne kvinner har god selv-tillit 	<ul style="list-style-type: none"> • negative kampopplevelser • kjønn og kropp: • blir ikke gjenkjent som trener • lav stemme / blir overdøvet • kan bli snakket <i>ned til</i> og skjelt ut av menn med store kropper • kjønn og alder: <ul style="list-style-type: none"> ▪ unge kvinner blir ikke tilkjent kompetanse, får ikke muligheter ▪ unge kvinner kan bli skjelt ut og presset av fedre og andre trenere • kjønnsstereotyper: <ul style="list-style-type: none"> ▪ forventninger om at hun vil slutte som trenere på grunn av foreldreskap ▪ tilskrives barnekompetanse, ikke egnet som trener på høyt nivå? ▪ tilskrives primært relasjonell og emosjonell kompetanse, men ikke den typen autoritet som kreves for å trene på høyt nivå? ▪ kvinner eigner seg primært til å trene kvinner på høyt nivå

		Hindringer (fort.)
Ambisiøse trenere: Fortsette <i>oppover</i> , ønsker <i>muligheter</i> på toppnivå		<ul style="list-style-type: none"> ▪ blir møtt med nedlatende holdninger, hersketeknikker og mangel på anerkjennelse fra menn • mangler nettverk med innflytelse • mangler trenerutdanning • mangler spillererfaring på høyt nivå • geografisk beliggenhet som gjør det vanskelig å få tatt trenerkurs • familie og barn, skaper stress og konflikter knyttet til tidsbruk • lav selvtillit
Støtte		Hindringer
Breddetrenere: Fortsette <i>videre</i> , ønsker <i>trivsel</i> som breddetrenere	<ul style="list-style-type: none"> • positive kampopplevelser • kjønnsstereotyper: <ul style="list-style-type: none"> ▪ forventninger om barnekompetanse ▪ forventninger om relasjonell og emosjonell kompetanse • håndballkunnskap <ul style="list-style-type: none"> ▪ egen spillererfaring over tid gir god selvtillit ▪ lang erfaring som trener gir god selvtillit • utdanning og yrke som gir selvtillit og trygghet • posisjon og kjennskap i lokalmiljø • vilje til frivillig arbeid, behov for trenere i den lokale klubben • støtte fra andre (foreldre, andre trenere og klubbledere) • kjønn og alder: <ul style="list-style-type: none"> ▪ unge kvinner blir løftet fram ▪ voksne kvinner har god selvtillit 	<ul style="list-style-type: none"> • negative kampopplevelser • tidsbruk – ønsker mer egentid • kjønn og kropp <ul style="list-style-type: none"> ▪ blir ikke gjenkjent som trener ▪ stemme som ikke blir hørt • kjønn og alder: <ul style="list-style-type: none"> ▪ unge kvinner blir ikke tilkjent kompetanse, får ikke muligheter ▪ unge kvinner kan bli skjelt ut og hundset med av fedre og andre trenere

Ved å framstille studiens funn gjennom denne modellen, trer det fram noen viktige, overgripende funn: For det første er det verdt å legge merke til at listen over det jeg har karakterisert som støttedfunksjoner, er like omfattende som det jeg har løftet fram som hindringer. For det andre viser modellen tydelig at ambisiøse trenere møter langt flere hindringer enn breddetrenere. For det tredje ser vi at det er både likheter og forskjeller med hensyn til hva som fungerer som støtte for de to ulike typene trenere. Frivillig arbeid og posisjon

i lokalmiljø er for eksempel viktig for breddetrenerne, mens kjønnskvoltering og støtte fra menn og nettverk med innflytelse høyere oppover i systemet, er viktig for ambisiøse trenere. Samtidig er for eksempel relevant/høyere utdanning og håndballkunnskap viktig for begge typer, mens kjipe kampopplevelser omtales som hindringer for begge. For det fjerde kan vi se at enkelte faktorer kan ha motsatt funksjon for breddetrenerne versus ambisiøse trenere. Dette gjelder særlig kjønnsstereotype forventninger knyttet til kvinners barnekunnskap samt relasjonelle og emosjonelle kompetanse. For breddetrenerne er dette først og fremst en støtte, mens for de ambisiøse kan det ha begrensende effekt. For det femte viser modellen tydelig at ambisiøse trenere ikke bare møter en rekke hindringer, men også kan oppleve flere ulike former for støtte. Med referanse til labyrint-metaforen kan vi si at ambisiøse kvinner som sikter mot treneroppgaver på høyt nivå, ikke kun møter hindringer på sin vei gjennom labyrinten, men også kan sies å få hjelp til å finne snarveier. Det aller tydeligste eksemplet på dette er kvotering av kvinner til trenerkurs på høyt nivå, og at ambisiøse og flinke kvinner kan få en form for «fast track» gjennom trenerkursene, fordi de får begynne raskere på neste kurs enn det som vanligvis er anbefalt. Likestillingspolitiske idealer og ambisjoner som bidrar til at kvinner løftes fram og får tilbud og muligheter fordi de er kvinner, kan også ses som snarveier i labyrinten.

Denne modellen legger ikke opp til å skille mellom ulike nivåer, slik som LaVoi og Dutove (2012) gjorde i sin omfattende gjennomgang, og som andre i litt ulik grad har gjort senere (se f.eks. Cunningham et al., 2019). Selv om det kan være åpenbare gevinster ved å differensiere mellom støtte og hindringer på ulike nivåer, velger jeg å vektlegge samspill på tvers av nivåer. Det skyldes særlig betydningen av kjønnsstereotype forventninger som er svært framtreddende i intervjuene (jf. 10.1). Disse forventningene, som LaVoi og Dutove (2012) først og fremst plasserer på et sosiokulturelt nivå, ser ut til å gjennomsyre mine data på en måte som ikke gjør det meningsfullt å skille dette ut på et eget nivå. Slik jeg forstår mine data, får disse forestillingene og forståelsesmåtene betydning både for den enkeltes selvforståelse, deres opplevelser av foreldreskap, familie og tidsbruk, andres forventninger til deres organisering av foreldreskap, familie og tidsbruk, for deres relasjoner til spillere, foreldre, dommere, idrettsledere og andre trenere, samt for ideer om autoritet, kompetanse og egnethet, som former kvinners muligheter på ulike nivåer i idrettsfeltet.

Modellen som jeg har utviklet for å sammenfatte mine funn, bidrar til å frambringe ny kunnskap særlig om følgende: (1) kvinners erfaringer som trenere i breddeklubber, (2) likheter og forskjeller mellom kvinners erfaringer, avhengig av hva slags type trener de er og ønsker å være, samt (3) hvordan samspill mellom kjønn, alder, kropp og utdanning kan ha betydning for kvinners erfaringer og muligheter som trenere på ulike måter. Samtidig er modellen et forsøk på å synliggjøre betydningen av å inkludere analyser av *bevegelse* forbundet med ønsker og ambisjoner, for å kunne forstå best mulig hvordan kjønn kan få betydning i samspill med andre faktorer i ulike kontekster.

Utgangspunktet for denne studien var spørsmålet om hvorfor kvinner slutter som trenere og implisitt spørsmålet om hva norsk håndball kan gjøre for å hindre at kvinner slutter. Tabell 10.2 indikerer at disse spørsmålene bør besvares langs flere linjer. For det første synliggjør tabellen betydningen av å differensiere mellom ulike typer trenere, når vi drøfter kvinners erfaringer som trenere i norsk håndball. Enkelt sagt kan vi si at foreldretrenere og andre breddetrenere i all hovedsak ser ut til å slutte når de selv ønsker. Etter å ha brukt mange, mange timer i hallen over lang tid, og de føler at de har gjort sitt, ønsker de å prioritere annerledes ved å følge opp barna på andre måter, og ved å bruke tiden sin til å gjøre andre ting. For de ambisiøse trenerne er bildet mer komplekst. På den ene siden kan de oppleve å bli løftet fram og prioritert fordi de er kvinner. Men på den andre siden kan de møte utfordringer og hindringer fordi det (fortsatt) er heftet noen spesifikke forventninger til dem som kvinnelige trenere, som at foreldreskap har eller vil komme til å få helt andre betydninger for kvinner enn menn, og fordi kvinnene i praksis konkurrerer om halvparten av de attraktive trenerjobbene siden de forventes å trene jente- og kvinnelag, mens menn forventes å kunne trene alle typer lag. Dessuten er det generelt konkurranse om attraktive trenerjobber.

For det andre synliggjør Tabell 10.2 at det er nødvendig å undersøke betydninger av kjønn i samspill med andre forhold, som alder, kropp og utdanning, samt type klubb og lokale forhold. Det å være ung og kvinne trer særlig fram som en utfordring, og det er særlig ett aspekt ved mine data som ser ut til å avdekke et kritisk møtepunkt mellom kjønn og ulike betydningsfaktorer: I intervjuene forteller svært mange av deltakerne at det vanligvis er menn som kommer inn og overtar som trenere når spillerne er 12–13 år og «mamma-trenerne» gir seg, og flere nevner at det gjerne er *unge* menn. Dette peker i retning av to ulike utfordringer knyttet til kvinneandel og ungdomshåndball: På den ene siden

handler det om å få flere «mamma-trenere» til å fortsette lenger. På den andre siden kan det handle om å rekruttere flere *andre* kvinner, gjerne *unge* kvinner, som betalte trenere for ungdomslagene. Når det gjelder andelen kvinner på toppnivå, ser dette ut til å være et spørsmål om å både bygge opp flere kvinner med ambisjoner om å trene på høyt nivå, og – ikke minst – om å gi disse kvinnene muligheter. Unge, ambisiøse og betalte trenere for «satselag» kan se ut til å være en helt sentral *forbindelse* mellom barne- og ungdomsidretten og toppidretten, og det blir følgelig avgjørende å rekruttere flere kvinner i denne kategorien. Det er imidlertid nærliggende å peke på særlig to mulige kjønnede utfordringer når det gjelder rekruttering av «mamma-trenere» og yngre, ambisiøse kvinnelige trenere. For det første kan kjønnede forestillinger om henholdsvis kvinners «barnekunnskap» og menns «idrettskunnskap» gjøre veien fra trener for barnelag til betalt trener for ungdomslag, lenger for «mamma-trenere» enn «pappa-trenere». For det andre er det flere av deltakerne som argumenterer for at det å være kvinne og ung gjør deg særlig utsatt i rollen som trener. Unge kvinner kan med andre ord se ut til å være både særlig ønsket og samtidig spesielt utsatte og sårbare som trenere.

Tittelen på denne boka peker i retning av et både-og-svar heller enn enten-eller-svar, på spørsmål om hvordan kvinner erfarer å være nettopp kvinne og trener i norsk håndball i dag. Enkelte av deltakerne i studien lener seg tydelig mot den ene eller andre siden. Ei av dem som mest eksplisitt er kritisk til kvinner som inntar offerrollen, og som mener at kvinner løftes fram og favoriseres, kommenterte følgende i forbindelse med at hun nylig hadde fått tilbud om flere spennende trenerjobber: «Det er jo ikke det at jeg er så himla god, men det er det at dem vil ha inn damer i dette løpet.» En av de andre deltakerne, som i større grad la vekt på at hun mente kvinner møtte motstand og ble sett som annenrangs trenere sammenlignet med menn, kommenterte på sin side følgende: «Du vet at du som kvinne starter litt i minus hvis du skulle søke på en trenerjobb.» Disse to motsatte tilnærmingene illustrerer sentrale erfaringer og perspektiver i datamaterialet. Men framfor å rendyrke disse to posisjonene har jeg løftet fram kompleksitet og ambivalenser i deltakernes fortellinger, med vekt på flerdimensjonale tilnærminger og gjennom konkrete og tidvis ganske detaljerte empiriske eksempler. På den måten har jeg forsøkt å synliggjøre både *reproduksjon* av kjønnede forståelsesmåter, som tydelig påvirker mange kvinners erfaringer som trenere, og samtidig *forskyvninger* i maktforhold og kvinners muligheter som trenere i norsk håndball.